

Ece Berfin Ergezer¹
Araştırmacı**MÜNİH GÜVENLİK RAPORU 2025: “ÇOK KUTUPLULUK”**

Dünyanın giderek daha “çok kutuplu” hale geldiği dış politika tartışmalarının bir parçası haline geldi. Günümüz dünyasının halihazırda ne ölçüde “çok kutuplu” olduğu tartışmalı olsa da giderek “çok kutuplulaştığı” bir gerçek. Bir yandan güç (power), önemli meseleleri etkileme kapasitesine sahip daha fazla aktöre yayılırken diğer yandan hem devletler arasındaki hem de devletlerin kendi içlerindeki kutuplaşma derinleşiyor.

Münih Güvenlik Konferansı sonrasında yayımlanan rapor², bu dönüşümün temel dinamiklerini kapsamlı bir şekilde ele alıyor. Raporda, çok kutupluluk kavramı iki ana eksenle ele alınıyor: Bir yandan küresel güç dağılımı giderek daha fazla ülkeye yayılırken diğer yandan ideolojik ve siyasi kutuplaşma uluslararası iş birliğini zorlaştırıyor. ABD, Çin, Avrupa Birliği (AB), Rusya, Hindistan, Japonya, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkeler raporda ayrı başlıklar altında incelenerek çok kutupluluğun farklı boyutları, fırsatları ve tehditleri analiz ediliyor. Bu kapsamlı inceleme, günümüz uluslararası düzeninin yalnızca ekonomik ve askeri güçle değil, aynı zamanda farklı yönetim modelleri, ideolojik yönelimler ve küresel ittifak stratejileriyle nasıl şekillendiğini de ortaya koymakta.

Tek Kutupluluk, İki Kutupluluk, Çok Kutupluluk veya Kutupsuzluk?

Raporda küresel sistemin hangi kutupsal yapıya evrildiği üzerine kapsamlı bir tartışma yer alıyor. Bir taraf, ABD’nin hala küresel sistemde baskın güç olduğunu ve dolayısıyla uluslararası düzenin hala tek kutuplu (unipolar) olduğunu savunuyor. ABD’nin askeri harcamaları, küresel savunma bütçesinin %40’ına denk ve 50’den fazla ülkede 128’den fazla askeri üssü bulunuyor. Öte yandan, ABD’nin küresel ekonomik gücü hala büyük ölçüde doların küresel ticaretteki hakimiyetine dayanıyor.

DEĞERLENDİRME NOTU

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1471/Ece+Berfin+Ergezer+>² <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2025/>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV’ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Buna karşın, dünya siyasetini belirleyen ana rekabetin ABD ve Çin arasında yaşandığını düşünenler, bu sistemin iki kutuplu (bipolar) bir yapıya evrildiğini savunuyor. Çin'in satın alma gücü paritesine (PPP) göre dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmesi ve askeri harcamalarının hızla artması, Pekin'i Washington'un ana rakibi konumuna getiriyor. ABD Savunma Bakanlığı, Çin'i "stratejik tehdit" olarak tanımlarken Pekin'in artan ekonomik ve askeri kapasitesi de bu görüşü destekler nitelikte.

Bu iki görüşe karşı, bazı kesimler ise küresel sistemin giderek daha fazla aktörün etkili olduğu çok kutuplu (multipolar) bir düzene evrildiğini savunuyor. AB, Hindistan, Rusya, Japonya ve Brezilya gibi ülkelerin küresel güç dengesinde önemli aktörler olarak yükseldiği görülüyor.

Diğer bir görüş ise kutupsuzluk (nonpolarity) tezini öne sürerek dünya siyasetinde belirli bir hegemonya merkezinin artık kalmadığını savunuyor. Buna göre, küresel güçler arasındaki rekabet, keskin bloklaşmalar yerine esnek ve değişken ittifaklar üzerinden şekilleniyor. Bu bağlamda, küresel düzenin klasik unipolarity-bipolarity-multipolarity ekseninden uzaklaştığı ve karmaşık, çok boyutlu bir yapıya evrildiği iddia ediliyor.

İdeolojik Kutuplaşma

Rapor, çok kutupluluğun yalnızca ekonomik ve askeri gücün dağılımıyla değil, aynı zamanda ideolojik kutuplaşmayla da şekillendiğini öne sürüyor. Soğuk Savaş sonrası dönemde baskın hale gelen liberal-demokratik model, günümüzde giderek daha fazla sorgulanır bir hal aldı. Batı dünyasında liberal demokrasilerin iç bölünmeler yaşadığı ve popülist hareketlerin yükselişe geçtiği görülürken özellikle ABD ve Avrupa'da milliyetçi-popülist akımlar demokratik kurumlara meydan okumaya başladı. Bir yandan Donald Trump'ın yeniden seçilmesi, Washington'un liberal uluslararası düzeni destekleme konusundaki taahhüdünü zayıflatırken diğer yandan Avrupa'da milliyetçi ve popülist partiler giderek güç kazanıyor ve AB'nin birleşik bir aktör olarak hareket etme kabiliyetini azaltıyor.

Ayrıca, otoriter yönetimlerin yükselişi, küresel siyasette giderek daha fazla dikkat çeken bir gerçek halini alıyor. Çin, Rusya, İran ve Kuzey Kore gibi ülkeler, Batı'nın liberal düzenine alternatif yönetim modelleri geliştirirken uluslararası hukuk ve insan hakları gibi temel normları sorgulamaya ve hatta bunlara meydan okumaya devam ediyor. Rapora göre, 2023 itibarıyla dünya nüfusunun %71'i otoriter rejimler altında yaşıyor ve bu da ideolojik ayrışmanın derinleştiğini ve dünya genelinde yönetim anlayışlarının giderek daha fazla kutuplaştığını bizlere gösteriyor.

Ancak rapor, dünyayı sadece "demokrasiler ve otoriter rejimler" gibi ikiye ayırmanın gerçeği tam anlamıyla yansıtmadığının da altını çiziyor. Pek çok ülke, Batı'nın liberal değerlerini tamamen benimsemek yerine, kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarına uygun esnek bir yol izliyor. Örneğin, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkeler, büyük güçler arasında denge kurmaya çalışan çok yönlü bir diplomasi anlayışını benimsiyor. Bu ülkeler, küresel yönetişimde daha fazla söz sahibi olmayı hedeflerken aynı zamanda ABD-Çin rekabeti gibi büyük jeopolitik çekişmelerden faydalanarak kendi stratejik çıkarlarını güçlendirmeye çalışıyor.

Münih Güvenlik Endeksi

Raporda yer alan Munich Security Index (MSI), dünya genelindeki güvenlik risklerinin nasıl algılandığını analiz ediyor. Bu çalışma, G7 ülkeleri (ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya) ve BRICS ülkelerinden Rusya hariç tutularak belirlenen "BICS" ülkeleri (Brezilya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) olmak üzere toplam 11 ülkeyi kapsamakta.

Endeks, küresel ölçekte en büyük 33 güvenlik riskini beş temel ölçüte göre (genel risk, gidişat, ciddiyet, yakınlık ve hazırlıklılık) değerlendirerek zaman içindeki değişimleri ortaya koyuyor. Bu değerlendirme, ülkelerin hangi tehditleri ne kadar ciddiye aldığını, bu riskleri ne kadar yakın ve etkili gördüğünü, olası zararları ne ölçüde önemli bulduğunu ve bu tehditlere karşı ne kadar hazırlıklı hissettiklerini analiz ediyor.

G7 ve BICS Ülkelerinin Risk Algısı

G7 ülkelerinde en büyük güvenlik tehditleri arasında siber saldırılar, ekonomik krizler ve çevresel felaketler öne çıkıyor. Özellikle Rusya ve İran'dan gelen tehdit algısının son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülüyor. Buna karşılık, Çin'in tehdit olarak algılanma seviyesi sabit kalmış ve uzun vadeli bir risk unsuru olarak değerlendirilmeye devam etmiştir.

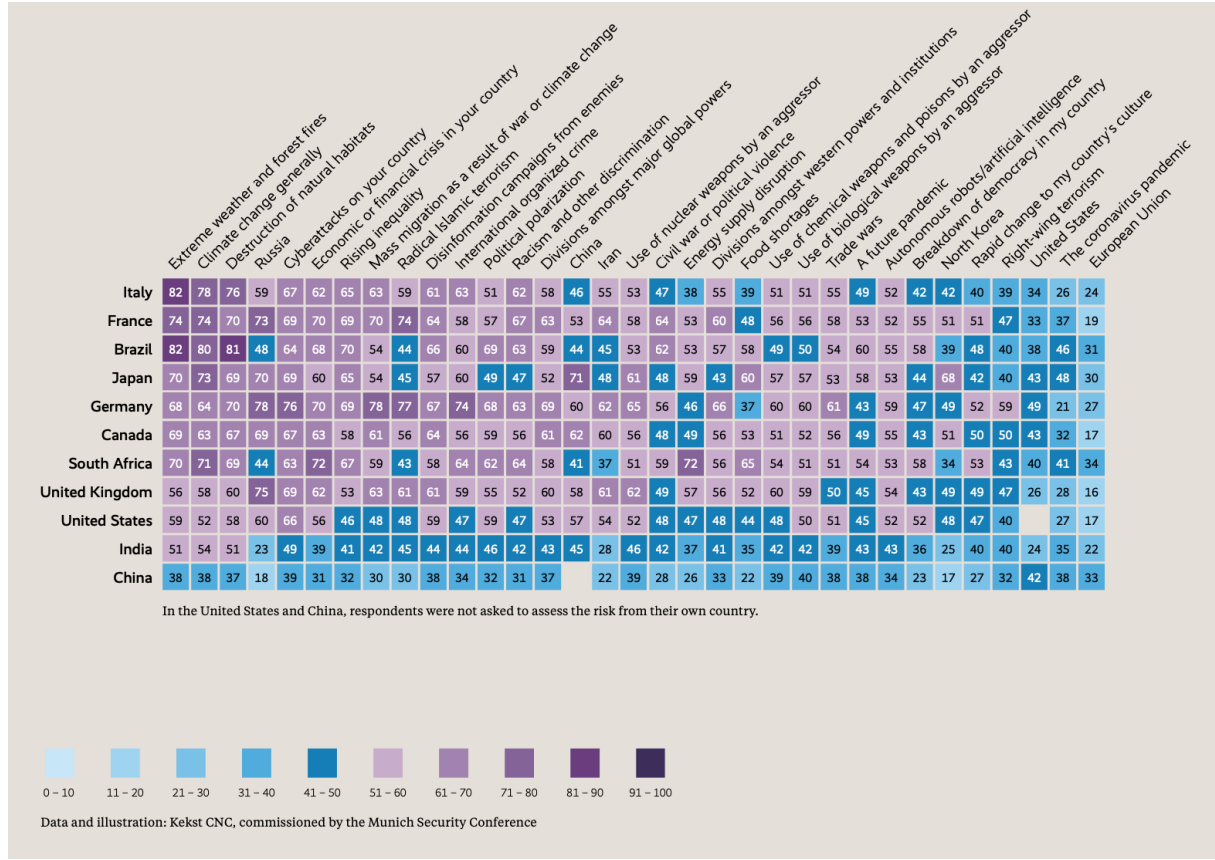
Öte yandan, BICS ülkelerinde tehdit algıları farklı bir seyir izliyor. Çin, özellikle son dört yılda daha az tehdit olarak algılanıyor ve 2021'den bu yana tehdit sıralamasında 16 basamak gerilemiş durumda. Buna karşın, Rusya ve İran, BICS ülkeleri için en düşük tehdit seviyesinde kalmaya devam ediyor. Bu durum, bu ülkelerin jeopolitik konumları ve dış politika öncelikleriyle doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilebilir.

Çevresel Riskleri Öncelikli Gören Ülkeler (Brezilya, İtalya, Hindistan, Japonya ve Güney Afrika)

Bu ülkelerde iklim değişikliği, aşırı hava olayları, orman yangınları ve doğal yaşam alanlarının tahribatı en büyük tehditler arasında yer alıyor. Brezilya'da çevresel tehditler mutlak öncelik taşıırken İtalya ve Hindistan da benzer şekilde bu riskleri en üst sırada görüyor. Japonya'da da çevresel tehditlere yönelik endişeler giderek artarken Güney Afrika'da çevresel kaygılar ekonomik risklerle birlikte ön planda yer alıyor.

Jeopolitik Tehditleri En Büyük Risk Olarak Gören Ülkeler (Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Kanada ve Çin)

Bu ülkelerde jeopolitik tehditler, özellikle Rusya, ABD ve Çin öne çıkıyor. Birleşik Krallık ve Kanada, Rusya'yı en büyük güvenlik tehdidi olarak görürken Almanya için kitlesel göç ve Rusya en önemli riskler arasında. Fransa'da radikal İslami terör ve Rusya, en büyük tehditler arasında sayılırken ABD'ye yönelik tehdit algısında da belirgin bir artış yaşandığı vurgulanıyor. Çin ise ABD'yi en büyük güvenlik tehdidi olarak görmeye devam ediyor.

Şekil 1. Risk Isı Haritası, Kasım 2024

Kaynak: Munich Security Report

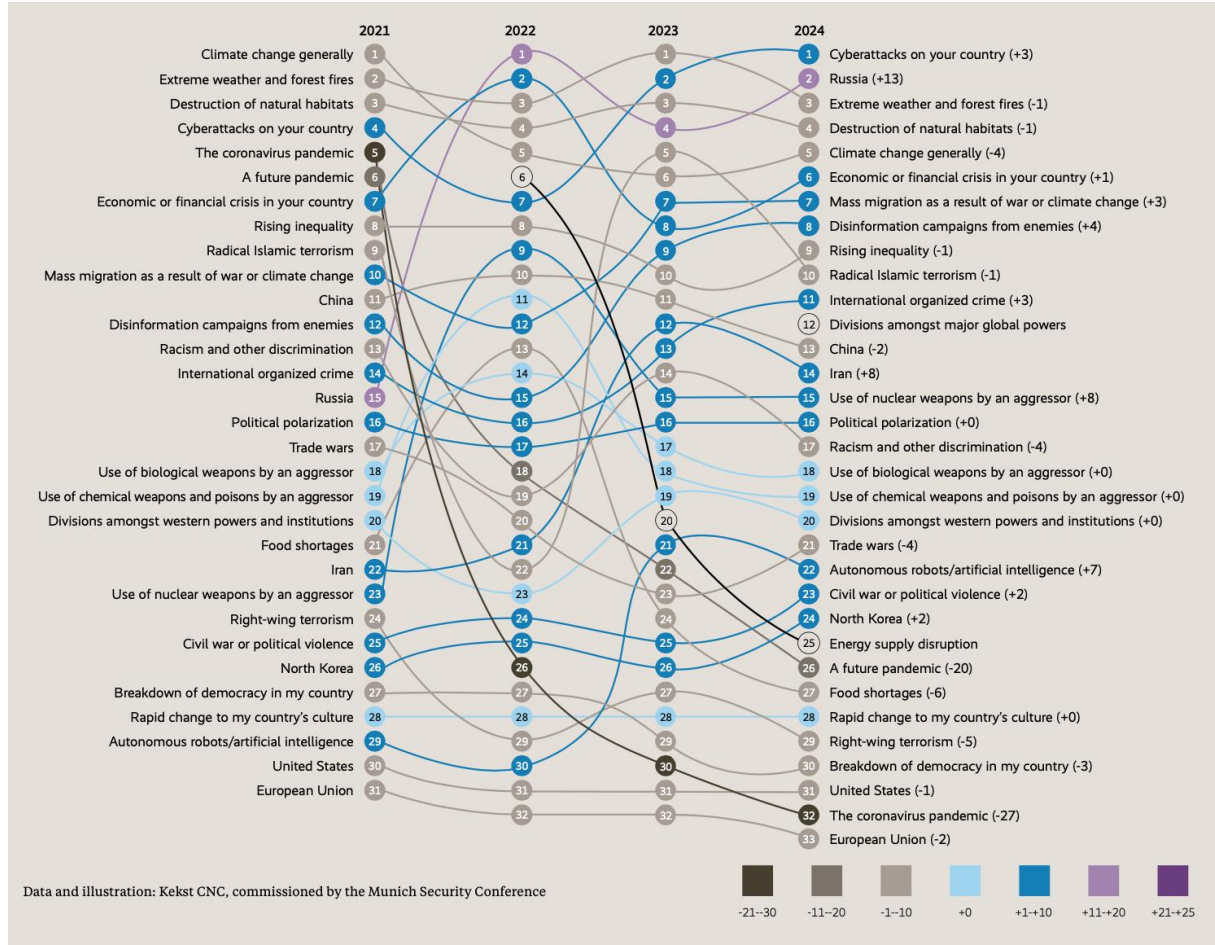
Ekonomik ve İç İstikrarsızlığı Öncelikli Gören Ülkeler (Güney Afrika ve Brezilya)

Bu ülkelerde ekonomik kriz, gelir eşitsizliği ve iç siyasi istikrarsızlık en büyük tehditler arasında yer alıyor. Güney Afrika'da ekonomik ve finansal krizler ile enerji arzındaki kesintiler en büyük riskler olarak görülürken organize suçlara yönelik endişeler de artıyor. Brezilya'da ise çevresel tehditlerin yanı sıra siyasi kutuplaşma ve ekonomik eşitsizlik büyük bir endişe kaynağı.

Siber Güvenlik ve Dezenformasyonu Öncelikli Gören Ülkeler (ABD ve Hindistan)

Siber saldırılar ve dezenformasyon kampanyaları önemli güvenlik tehditleri olarak öne çıkıyor. ABD, siber güvenliği en büyük tehdit olarak görürken Rusya'ya ve düşman devletlerden gelen dezenformasyon kampanyalarına yönelik endişeler de yüksek seviyede. Hindistan'da da siber güvenlik önemli bir tehdit olarak öne çıkarken Çin'in oluşturduğu risk geçen yıla kıyasla düşüş göstermiş durumda.

Şekil 2. G7 ülkelerine göre risklerin toplam sıralaması, 2021-2024

Kaynak: Munich Security Report

Hazırlanan endekse göre, G7 ülkelerinin güvenlik algıları son üç yılda değişiklik göstermekte. İklim değişikliği, 2021'de en büyük tehditken 2024'te yerini siber saldırılara bırakarak 5. sıraya gerilemiş. Bu değişim, çevresel tehditlerin önemini korumasına rağmen, özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı ve Hamas – İsrail çatışmalarıyla jeopolitik risklerin ve siber saldırıların öne çıktığını gösteriyor. Rusya'nın tehdit algısı 13 puan yükselip 2.sıraya yerleşirken, İran için de benzer bir artış söz konusu. Ekonomik ve toplumsal risklerde ise ekonomik kriz ve kitlesel göç endişeleri yükselirken siyasi kutuplaşma önemli bir tehdit olmaya devam ediyor. Öte yandan, Koronavirüs pandemisi ve gelecekteki pandemi korkularının büyük ölçüde azaldığı görülüyor.

Raporun Geri Kalanına Genel Bir Bakış

Rapora göre, Donald Trump'ın yeniden seçilmesi, Soğuk Savaş sonrası ABD dış politikasının temelini oluşturan liberal uluslararası düzen anlayışının yavaş yavaş sonunu getiriyor. Trump ve destekçileri, ABD'nin kurduğu küresel düzeni artık bir 'kötü anlaşma' olarak değerlendiriyor ve Washington'un bu sistemdeki rolünü yeniden tanımlamayı hedefliyor. Bu da ABD'nin, Avrupa'nın güvenlik garantörü rolünden çekilebileceğine dair sinyalleri daha da güçlendiriyor. Raporda bahsi geçen öngörülerden bir diğeri de, önümüzdeki yıllarda ABD dış politikasının Pekin ile rekabet ekseninde şekillenmesinin, uluslararası sistemin daha da çok kutuplu hale gelmesini hızlandırabileceği yönünde.

Çin ise çok kutupluluğun en güçlü savunucularından biri olarak kendini "Küresel Güney'in temsilcisi" olarak konumlandırıyor. Ancak Batı, Çin'in bu söylemini ABD ile büyük güç rekabetini sürdürmek için bir strateji olarak görüyor. Çin, mevcut küresel düzenden memnun olmayan ülkeleri kendi safına çekmekte başarılı olsa da ekonomik yavaşlama ve iç siyasi baskılar nedeniyle ilerlemesi sekteye uğrayabilir.

Rapora göre, AB için çok kutupluluk bir meydan okuma. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve Avrupa'da yükselen popülist hareketler, AB'nin küresel rolünü tehdit ediyor. Bir yandan Trump'ın yeniden seçilmesi, Avrupa'nın daha bağımsız bir küresel aktör olması gerektiği yönündeki tartışmaları alevlendirirken diğer yandan kıta içindeki bölünmeleri derinleştirerek AB'nin krizlerle başa çıkma kapasitesini zayıflatır.

Rusya ise mevcut uluslararası düzeni değiştirmek için en fazla çaba harcayan ülkelerden biri. Moskova, çok kutupluluğu "medeniyet devletleri" arasındaki bir sistem olarak tanımlıyor ve kendisini bu düzenin bir parçası olarak nitelendiriyor. Ukrayna gibi ülkeleri kendi etki alanına ait olarak değerlendiren bu anlayış, Rusya'nın dış politikasını şekillendiriyor.

Hindistan ise çok kutupluluğu, küresel sahnede daha fazla söz sahibi olmanın bir yolu olarak görüyor. Yeni Delhi'nin etkisi artsa da Çin'in Hint Okyanusu'ndaki etkisini genişletmesi ve Hindistan'ın iç ekonomik sorunları bu yükselişi sınırlayabilir.

Japonya, mevcut küresel düzenin değişiminden en çok rahatsız olan ülkelerden biri. ABD'nin liderliğinde şekillenen liberal uluslararası sistemin güçlü savunucularından olan Tokyo, Çin'in yükselişi ve çok kutuplu bir sistemin ortaya çıkışına şüpheyle bakıyor. Ancak bu değişime hazırlıklı olan Japonya'nın, savunma kapasitesini artırmaya yönelik adımlar atıyor olması raporda belirtiliyor.

Brezilya, çok kutupluluğu Küresel Güney ülkelerine daha fazla söz hakkı tanıyacak bir fırsat olarak görmekte. Geçtiğimiz yıl G20 başkanlığında küresel yönetim reformunu ana gündemine taşıdı ve iklim, gıda ve enerji güvenliği gibi konulara ağırlık verdi. Ancak, tarafsızlık politikasını sürdürmesi rapora göre giderek zorlaşıyor.

Güney Afrika da çok kutupluluğu Batı'nın çifte standartlarına karşı bir eleştiri fırsatı olarak görüyor. Pretoria, Afrika'nın lider ülkesi olarak görülse de, artık insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularındaki sicili nedeniyle uluslararası itibarını kaybediyor.

Sonuç olarak, çok kutupluluğa dair vizyonlar da kutuplaşmış durumda. Yeni düzenin nasıl şekilleneceği, büyük güçlerin iş birliği yapıp yapamayacağına bağlı olacak. 2025 yılı, şimdiden dünyanın daha fazla mı bölüneceğini yoksa iş birliğine mi yöneleceğini belirleyecek kritik bir yıl olacak gibi görünüyor.